

מאת שרי שניידר, מרכז "קורד". Ph.D. מורה לטפורה מחנכת.

מומחית לטיפול בדיסלקסיה בילד ובמשפחה בשיטה הסמיופנית, מנחת קבוצות הורים

מעייף ומתיש לגדל ילד עם לקות למידה. קיימת התמודדות יומיומית עם קושי מתמשך: יום-יום

יש שיעורי בית חרשים, נטלות קריאה, צורך לקלוט מידע חדש, בחנים ומבחנים. מדובר

בסימפטום, המרענן לאורך זמן, כפי שמבטאים זאת ההורים:

"הורים עבדנו, הורים לילד לקי למידה, הם מאבק יומיומי. התעייפתי, אני מתחילה להיות די..."

הפרעות למידה מאובחנות כאשר הישגי היחיד במבחנים סטנדרטיים בקריאה, המתמטיקה או

בהבעה בכתב פחותים במידה משמעותית מן המצופה מתלמיד בן גילו, מלימודיו ומרמת

המשכל שלו, כשמדובר בילד, שניגונה לו ההזמנות הולמת למידה (APA, 1994):

"הוא קורא לאט, מתאמץ, שקוע כולו בפענוח ומתעייף מהר. הוא לא תמיד זוכר מה שקרא, וכמובן, שונא לקרוא. אם רוצים שיקרא בבית, זו מלחמה. הוא לא מספיק להעתיק מהלוח, ולא תמיד זוכרים לעזור לו, או אנתנו מטלפנים לחברים לדעת מה היו השיעורים, ולא תמיד זה נעים לו ולנו".

המונח "לקות למידה" הוא מונח כללי, ומתייחסים בו לקושי משמעותי ברכישת הקשבה,

דיבור, קריאה, כתיבה, זיכרון חזותי, זיכרון שמיעתי, תהליכי אוטומטיזציה, מוטוריקה עדינה,

ארגון שפה, קליטת מידע ועוד. קושי הלמידה פורשים תחת מטרייה רחבה, ודרגות החומרה

שונות.

המונח "דיסלקסיה" (לקסיה = מילים) מבטא קושי בהתמודדות עם הקריאה, עם שטף הקריאה

והדייק, ועם זיכרון הנקרא הבנת הנקרא. קושי זה פורץ בתקופת בית הספר, בעת רכישת השפה

הכתובה (לא תמיד הוא מתגלה מיד), אך נוצר הרבה קודם לכן.

לאור מבחינה ניבוי רבים, שנעשו בשנים האחרונות ואצל ילדי גן, שלא התנסו עדיין בקריאה,

ומבחינה קריאה, שנעשו בהמשך לאותם ילדים בגיל בית הספר, מוסכם (Snowling, 1994),

2

שהדיסלקסיה מתייחסת לקושי ספציפי ראשוני בתהליכים פונולוגיים (צליליים) ולקושי שליפה

מהזיכרון המילולי הקצר. קיימות עדויות שמדובר בבסיס גנטי, במרכיבים תורשתיים, ובקושי

ביסודות לשוניים, בהתפתחות קדם-שפתית (Frith, 1997).

לקות למידה משפיעה על שלושה מעגלים עיקריים: הילד החווה את הקשיים, המשפחה

המושפעת מהלקות והמערכת הבית ספרית, שבה הלקויות באות לידי ביטוי. המעגלים קשורים

זה לזה ומשפיעים זה על זה.

הילד המתוסכל

רב המקצועות הנלמדים דורשים קריאה. אנו חיים בחברה אוריינית, שבה האמצעים

הטכנולוגיים דורשים חשיפה לקריאה: פקס, מחשב, כתוביות, אינטרנט. ההורים מבטאים את

דאגתם וחרדתם בנושא זה:

"אני חרד, שהילד לא יידע לקרוא שלטים ברחוב, תרומת כסופר, מרשם או פקס. במה יוכל לעבוד?"

ילד דיסלקטי נמצא במלכוד - העימות עם הקושי הוא יומיומי, והעודה שהוא זוכה לה נוגעת

בקושי, ולא מאפשרת לו שחרור מהבעיה. מצד אחד, הקריאה מכבדה עליו ואפילו מאיימת,

ובמשך הזמן הוא עלול להימנע מקריאה. מצד שני, קריאה היא כושר פסיכומטרי. מי שחשוף

לקריאה זוכה במשך השנים בשטף קריאה טוב יותר, בהעשרה לשונית, בעולם חשיבה ודימויים

רחב יותר ועוד. מי שסובל מקושי למידה אוגר קשיים נוספים, כמו אצור מילים מצומצם,

והקושי מורענן משנה לשנה.

המפגש עם ילדים דיסלקטיים הוא מפגש עם ילדים מתוסכלים. גם אלה הזוכים להימנות עם

התלמידים המצטיינים הודות להתאמנות, חווים תסכול על כך, שהם אינם לומדים עצמאיים,

אלה זקוקים לעזרה. התלות קשה להם:

"נמאס לי להיות תלמי בחורים שלי וכמורים הפרטיים כל השנים. אני כבר בן 14".

הדיסלקסיה גורמת לחץ וחרדה אצל הילד, חוויה זו מעין מעגל קסמים:

"כשאני בלחץ, אני טועה, ואז אני יותר בלחץ וטועה יותר".

"הייתי רוצה לחיות כמישהו שאינו דיסלקטי".

3

"אני לא משתתף בכיתה, כי אני חושש כל הזמן, שאומר דבר לא נכון. אין לי ביטחון".

אחת ההשלכות של דיסלקסיה אצל ילדים היא דימוי עצמי נמוך, וילדים החשים, שאינם

מוערכים כראוי:

"הייתי רוצה, שידעו יותר שאני קיימת, גם אם אני לא משתתפת בכיתה".

"מול שיש לי דברים אחרים, שאני טובה בהם, אחרת הייתי מרגישה ריקה".

כעס הוא אחד המאפיינים של ילדים אלו, שלא עמדו בציפיות, חווים לעיתים עלבון מכך, שהם

צריכים לרוץ אחר המורה כדי שתבחן אותם בעל פה, או לערב את ההורים כדי שילחמו את

מלחמתם. אלה ילדים, שאינם מאמינים בעצמם, שחוו כישלונות, וגם אם הם מצליחים, תולים

זאת במול או בכך שסייעו בידם:

"הצלחתי במבחן, אבל הוא היה קל".

יש ילדים, שלמרות הקשיים הלימודיים, הם חברים טובים חוכים לידידותיות יפות, ואף לעזרה

מחברים. ולעומתם יש כאלה, שחלק נוסף של לקות הלמידה שלהם נעוץ בקושי להבין

מוסכמות חברתיות, והם הופכים ילדים מבודדים ועצובים. אצל ילדים אלה מתלוות בעיות

התנהגות אל הקשיים הקיימים ממילא, כתוצאה מכעסים, רצון לתשומת לב, תסכול וסחמ חוסר

עניין של ילד, שלא עומד בקצב:

"לפעמים נדמה לי, שכל העולם נגדי".

המשפחה הנושאת בעול

עומס רב נופל על המשפחה, המגדלת ילד לקי למידה. יש משפחות, שלהן יותר מילד אחד עם

קושי למידה. מדובר בחופעה, שאין לה סימנים חיצוניים בולטים. הקושי הבלתי נראה עלול

ליצור חוסר הבנה כלפי הילד מצד ההורים והמורים, ואף הכחשה:

"כשהוא מתאמץ, הוא יכול".

"כשהוא רוצה, הוא מצליח".

גילוי הלקות אורך זמן, והאבחון ייעשה לעיתים בשלב מאוחר יחסית:

"לא ידענו, שיש משהו שלא נראה. הבת שלנו הייתה רגילה לחלוטין בגן. כשהתחילו

קשיים, לחצנו עליה, כעטנו, העגשנו. לקח זמן עד שהבנו, שיש באמת בעיה. כיום היא עסוקה

4

בבית הספר בלהמתור את הבעיה, ממצאיה דברים, מתחמקת, וכבית הכל פורץ. היא הפכה לילדה

לא שמחה. יש הרבה התפרצויות כבי. אנוהנו חטרי אונים".

מכיוון שמדובר בקושי, שיש לו מרכיבים תורשתיים, במקרים רבים נמצא, שלאחד ההורים

עצמו היו קושי למידה. הורה כזה עלול לחוש רגשות אשם. קושי הילד עלולים להעלות אצלו

אצלו חוויות שליליות, כישלונות ואכזבות מילדותו שלו:

"קשה לי לראות את עצמי דרך הילד שלי".

"אני לא מעוניין, שבתי תעבוד את מה שאני עברתי. שיעובו אותה לנפשה. גם לי היו אותן

בעיות, ותרתי אותו היום, מנהל מפעל של 200 עובדים".

תחושות אשם נשלחות גם מבן הוג:

"זה מהמשפחה שלי".

המשפחה צריכה להתארגן לעזור לילד המתקשה: לשבת איתו לפעמים שעות רבות כדי

להתכונן לבית הספר; להקריא, להסביר, לסייע בכתיבת עבודות. לעיתים אין שיתוף פעולה בין

הילד ההורים, או שקשה להורים למצוא זמן בשעות המתאימות לפעילות השוטפת של הילד:

בדיק כשהוא רואה טרט בטלביזיה, אמו מתפנה לעזור לו; הוא קבע פגישה עם חברים, ובדיק

אביו הגיע מהעבודה ומעוניין להכין איתו שיעורים. הורים רבים חורים בשעות הערב עייפים

מהעבודה, ואז גם הילד עייף, לכולם אין די סבלנות, המתח רב:

"קשה לי. אני עושה שוב את כיתה ד'... יש עוד ילדים בבית, אין לי זמן לילדי האחרים".

"אנוהנו מתעממים כל הזמן על שיעורי הבית. די. החלטתי, שאני צריך להישאר אבא".

"בכיתות הנמוכות יכולתי לעזור לה. כעת גם לי קשה. חוץ מזה, הבן הגדול בצבא ואני

דואגת".

לפעמים סחם לא מתחשק... הילדים הנמצאים בתוך הקושי שלהם יום-יום בשעות הבוקר,

גם נוטל הכלכלי והפיזי על המשפחה כבד ביותר. צריך להסייע למורים פרטיים, להוראה

מתקנת, לעיתים במשך שנים. יש מקצועות, כגון אנגלית ומתמטיקה, בהם יש צורך לתת סיוע

נוסף, ויש גם חוגים של כף - ספורט, אמנות וכדו.

5

לעיתים השיפור הוא איטי, וקשה להתבחין בו. תופעה זו מגבירה את התסכול הן אצל הילד הן

אצל המשפחה. ההורים, כמו ילדם, חרדים ממעגל כישלון בתוך חברה תחרותית והישגית.

ההורים נקרעים בין הרצון לעזור לילד ולוותר לו מחד, לבין הצורך לא לוותר, כדי שיהיה "כמו

כולם", מאידך:

"אם כל הזמן נעזר לו בשיעורי בית ונקראי לו, האם הוא לא יהפוך תלומד מדי? מה לעשות?

לפנק? לחלוק?"

הילד מקבל פעמים רבות מסרים מבלבלים. לכך מתווספים חילוקי דעות בין ההורים על דרך

הטיפול. יתרה מזו, הורים רבים חשים אי דאות וחרדה - מה באמת קורה בילד בתוך הכיתה,

אין מתייחסים אליו ואין הוא מגיב? בבית קל יותר לגונן, ובכיתה אין להם שליטה.

בית הספר - זירת המאבק

פרט לבית, בית הספר הוא המקום, הנפגש יום-יום עם הילד. כיום ידוע מהמחקר, שלילדים

דיסלקטיים יש דימוי עצמי נמוך יחסית (Pumphrey and Reason, 1991), והם זקוקים להרבה

אנרגיה, מוטיבציה וסיוע כדי להתמודד עם משימות חדשות. ידוע גם, שלמורה בכיתה יש

השפעה רבה על הדימוי העצמי של הילד - השפעה על יכולתו לאסוף כוחות, להאמין בעצמו

ולחזות הצלחות (Brook and Goldstein, 2001).

יש מורים רגישים, מתחשבים ונכונים לעזור. מולם יש אחרים, שאין להם הנכונות והרגישות,

ולעיתים אין עדיין מספיק מודעות וכלים כדי לעזור ילד עם קשיים ולעזור לו. נכון גם, שלמורה

יש מוגבלויות, הקשורות בכמות ילדים רבה ובחומר רב, שעליו להספיק:

"אין לי זמן, אני לא מספיקה להגיע אליו".

כישלונות מתבטאים בהישגים נמוכים. הישגים נמוכים מתבטאים בתעודה. תעודה נמוכה

מכניסה את הילד ואת הוריו למעגל של בושה, דימוי עצמי נמוך, חרדה ובהלה. דינמיקה זו קשה

ושוחקת, וקשה לאסוף כוחות ולהמשיך הלאה.

ההורים יודעים להעריך מורה תומך, ובמקרים שיש תקשורת טובה עם הבית ותמיכה מתאימה

בילד, הבית רגוע יותר, זה בוודאי מוקרן לילד. יש הורים, החוששים "לנדנד ולהכיר למורה

6

לעזור ולהתחשב בילד", שמא יבולע לו. הורים אחרים "כבר לא סומכים על בית הספר" וגם

כועסים:

"את יודעת כמה ימי עבודה הפגשו עד היום, כיוון שקראו לנו לבית הספר? למה הזעיקו

אותנו? לספר שקשה לה? שהפריעה?"

רבים מההורים מוצאים את עצמם מתעייפים מן העימות מול בית הספר. זוהי תופעה, שיש לתת

עליה את הדעת. חשוב שבית הספר יצור אווירה של כבוד לנושא של לקויות למידה ויידע

לסייע ולעזור.

הטיפול בדיסלקסיה בשיטה הסמיופנית

קיימות שיטות שונות לטיפול בלקויות למידה, רובן שייכות להוראה המתקנת הקונבנציונלית.

השיטה הסמיופנית, הנהוגה ב"מרכז קורן", משלבת גישת טיפול רב-תחומי בקשיי קריאה.

הטיפול מתקיים במעבדה לשונית, בתהליך הבונה מחדש את יסודות השפה - החל מהתבנית

המלודית, הצלילית, ועד קריאה יעילה, המחברת בין שטף הקריאה, הדיק והבנת הנקרא. זהו

טיפול אישי, הנקבע בהתאם לאבחון. מטופלים בו בו-זמנית ילדים ברמות גיל שונות וברמת

טיפול שונות.

התהליך מתבצע במרכז הקשב בסיוע מכשור, אשר כולל בין היתר מגבר, אוזניות ומיקרופון

ומאפשר משוב מיידי בתהליך שכולו קולי ומילולי. השלבים הראשונים משלבים עבודה

אודיטורית על חיזוק של ההבחנה השמיעתית והזיכרון ברצף. בשלב זה אין עימות עם טקסט

כתוב. הקושי והכישלון מודחקים. העבודה במרכז הקשב, ללא גירויים מסיחים וללא שיפוט,

מאפשרת למטופל הרבה רוגע עם חוויות הצלחה ראשונות ואמונה בכוחותיו. אין שיעורי בית.

חלק ניכר מהמשך התהליך הוא קריאה מודרכת בעזרת קריין. הקריאה ללא מאמץ הופכת חוויה

נעימה וקלה, ההתקדמות ההדרגתית ברמת הטקסט יוצרת חיבור בין הצד האודיטורי והויזואלי,

והמטופל צובר שעות קריאה רבות בדרך ייחודית וזוכה לעזור תכנים ומבט לשוני. כך הוא בונה

לעצמו הות של אדם קורא.

בהמשך הדרך, ניתן דגש לכתיבה "רכה", לחשיפה לסוגי טקסט שונים ולהפקת משמעות, וכן

גולה המוטיבציה, ואיתה עולה הדימוי העצמי. הילד נמצא בדרכו להיות לומד עצמאי.

7

התהליך הטיפולי במרכז "קורן" הוא מערכתי ומשלב את שלושת המעגלים שהוזכרו לעיל:

הילד, המשפחה ובית הספר.

הטיפול משלב לאורך כל התהליך שיחות מעקב משפחתיות ואישיות, הכוללות הדרכה, ייעוץ,

עידוד ורגישה תקשורת טובה.

כמו כן מתקיים קשר עם צוות בית הספר ונערכות שיחות משותפות במטרה לתרום להבנת

הקשיים ולגבש תוכנית תמיכה.

מספר עקרונות בסיסיים לטיפול בילד ובהורים

אל הורים לילדים לקויי למידה חשוב לבוא ממקום של הקשבה ידידותית, ולבקש מהם רעיונות

לניצול טוב יותר של העזרה לילדם. זהו הילד שלהם. הם מכירים אותו טוב מכולם.

חשוב לנסות לגייס משפחה מרחבת (או חונך) לעזרה בהסעות, בשיעורי בית או בסתם הקראה

של כף.

יש לגשר בין ההורים לבית הספר ולהפחית מתחים ומסרים מבלבלים בכל מה שקשור

למחויבות של הילד והמשפחה בנושא הלימודי.

חשוב לשמור על התפקיד ההורי של ההורים, ולא להופכם למורים של בנם / בתם.

יש להנחות ולעודד את הילד לקחת אחריות בתחומים שבהם יש לו מסוגלות, ולהפיג את הפחד

שלו מתלות. התלות תפחת ככל שהוא יתחזק ויתקדם.

חשוב לראות דברים בפרופורציות.

יש לאפשר לילד לעסוק בתחומי פעילות, שאינם קשורים לקריאה וכתיבה, שאינם שייכים

להתמודדות עם שפה כתובה.

חשוב לדאוג לכך, שהליקוי וכל מה שסביבו לא יהפוך למקור העניין והעיסוק המשפחתי (אני

פוגשת משפחות, שאין להן עיסוק משותף עם ילדן חוץ משיעורי הבית!).

יש לוודא, שלא מתנקזים לבעיה של הילד נושאים אחרים (כמו קושי בוגיות).

חשוב לאפשר להורים להסתכל על ילדם מוזיות אחרות ולראות הצלחות קטנות כגדולות.

8

יש לעודד את ההורים להקריא, לחבק ולחקקא ספרים של כף, בהרבה אהבה, ללא חשש שאם

יקראו הרבה, הילד לא יהיה קורא עצמאי; ממילא קשייו לא מאפשרים לו לקרוא, ולחץ רק

יביא למניעה רבה יותר. בעזרת טיפול נכון משולב, הוא ישתפר וגם ינהג.

ילדים עם לקויות למידה נחשבים ילדים עם צרכים מיוחדים. יש למצוא את דרך הלמידה

המתאימה לכל אחד.

יש תקווה

הסיפור האישי של כל ילד מורכב יותר מכפי שמצוין ומתואר באבחון, כיוון שלכל אחד הנשמה

שלו הנשמה שלו, הכוחות שהוא יכול לגייס או הכוחות שאין לו כרגע; וכמו הילד כך גם

משפחתו, שלעיתים מתארגנת טוב יותר ומגלה גמישות, הבנה, אורך רוח וכוחות, ולעיתים

נשחקת ומותשת. אין שחרור לבן.

אני פוגשת ילדים, שהיו נבוכים, כועסים, מתקשים בקריאה ובלמידה, לעיתים עצובים וללא

חברים - והנה הם בעלי גב זקוף ודימוי עצמי טוב, ומסכיבים ידיים. אני צופה במשפחות,

שהתקשורת שלהן פתוחה יותר, והן גאות בילדן. אני פוגשת בוגרים לומדים ומזויכים. חשוב

לזכור, שיש מה לעשות, ויש הרבה תקווה.

ביבליוגרפיה

Brooks, R.B., Goldstein, S. 2001. Raising Resilient Children. Contemporary Books: Chicago/ILL.

Frith, U. 1997. Brain, Mind and Behaviour in Dyslexia. In Holme, C. Whurr: London.

Pumphrey, P.D., Reason R. (1991). Specific Learning Difficulties (Dyslexia). NFER - Routledge: London.

Segal, J. 1988. Teachers Have Enormous Power in Affecting a Child's Self-Esteem. Brown Uni. Child Behavior and Development Newsletter 10 1-3.

Snowling, M. 1994. Phonological Constraints on Learning to Read - Evidence. In Holme,